

เต๋า : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท
Tao : Analytical Study in the Theravada Buddhist Philosophy

พระมหาธีระยุทธ เขมธมโม (ปราชญ์นิวัฒน์)
Phra Maha Theerayuth Khemadhammo (Pratniwat)^๑

Received: September 14, 2020 Revised: August 11, 2021

Accepted: August 16, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้ ผู้เขียนมุ่งการศึกษาเต๋าเชิงวิเคราะห์ ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้เขียนพบหัวใจหลักสำคัญของ เต๋า คือ ‘ปัจจัยเหตุ’ เหล่านี้เองแสดงแนวคิดที่ว่าเต๋ามีอาการคลุมเครืออยู่เพียงจนไม่สามารถบ่งชี้ถึงเต๋าคืออะไรแน่ ผู้เขียนขอตอบแทนเหล่าจื๊วว่า เต๋า คือ อวิชชาที่เป็นหนึ่งในปัจจัยเหตุทั้งหลาย เพราะอาการดังกล่าวเป็นอาการของอวิชชา เมื่อ เต๋า เป็นมูลเหตุให้เกิดหนึ่ง หนึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดสอง สองเป็นมูลเหตุให้เกิดสาม และสามเป็นมูลเหตุให้เกิดสรรพสิ่ง ผู้เขียนขอเสนอว่า เต๋า คือ ปัจจัยเหตุที่เป็นปรมาณ มีอวิชชาเป็นมูลเหตุที่เป็นหนึ่ง ให้เกิดสองพลังชีวิตปรากฏออกเป็น จิตกับกาย และสองนี้เกิดจากมูลเหตุสาม สามนี้เป็นเจตนากรรมสามอย่างเป็นมูลเหตุให้เกิดสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ที่มีปัจจัยเหตุเหล่านั้นปรุงแต่งสำเร็จเป็นสังขตธรรมโดยกฎธรรมชาตินิยาม ๕ สรรพสิ่ง ส่งผลให้การดำรงชีวิตประจำวันอยู่อย่างมีคุณค่า เพราะต้องตระหนักการส่งผลของอกุศลกรรม จนเกิดเป็นการตัดสินใจที่ยาก (Moral Dilemma) เป็นต้น เต๋า จึงถูกไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เข้าครอบงำที่เป็นไปตามหลักพุทธปรัชญา จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์พบว่าคำอธิบาย ‘เต๋า’ คล้าย ‘ปัจจัยเหตุ’ บางส่วนในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาทที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงในคัมภีร์ปฎิฐานที่มีแนวคิดญาณวิทยาเชิงประจักษ์ และในพระสูตรที่มีแนวคิดจริยธรรมเชิงสังคัม

คำสำคัญ : เต๋า, ปัจจัยเหตุ, ปรมาณ, ไตรลักษณ์

^๑ สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Department of Religion and Philosophy, Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand. Email:
Khemadhamma2563@gmail.com

Abstract

This article which the author focuses on analytical Taoism studies. In the view of Theravada Buddhist Philosophy. The author found the heart principle of Tao was 'Causal Factor'. Lao Zhi conceptualizes that Tao has symptoms a fuzzy and messy that it was unable to identify what the Tao was. The author replied that Tao is Avijja (ignorance) which is one in the Causal Factors. Because as such a symptom is a symptom of ignorance (Avijja). When Tao is the cause of One, and One is the cause of Two. Two is the cause of Three. Three is the cause of all things. The author proposes that Tao is the ultimate Causal Factor. With the ignorance is One that is the original cause become vital forces of two life that are emerged as the mind and the body, and these two are due to cause of Three. Three is the three karmic intentions of all things related to living and non-living things. With all those Causal Factors that make up the Sangkharadhamma by the natural law of definition 5 clause, that resulting in a valuable daily life Because we must be aware of the consequences of evil actions that cause a difficult decision (Moral Dilemma), etc. Therefore Tao falls in power of the trinity that is the heart principle of the Theravada Buddhist philosophy. From the focuses on analytical was found that The Taoist description is somewhat similar to the 'causal factor' in Theravada Buddhist philosophy that the Buddha expressed in the Patthana scriptures with an empirical epistemology and in the sutras with social ethics.

Keywords: Tao. the Cause-factors, the Ultimate, the Tricharacteristics

๑. บทนำ

บทความนี้ ผู้เขียนมุ่งมั่นศึกษาเต๋าเชิงวิเคราะห์ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษา ผู้เขียนพบว่า ‘เต๋า’ คือ ‘ปัจเจกเหตุ’ ที่เป็นปรมาตม์ เพราะการเกิดดับของสรรพสิ่งล้วนมีปัจเจกเหตุเป็นแดนเกิดโดยกฎธรรมชาตินิยาม ๕ และปัจเจกเหตุนี้ คืออนัตตาที่เป็นหัวหน้ากลุ่มปัจเจกเหตุอันเป็นสาเหตุให้ทุกสรรพสิ่งถูกรวบงำไว้ให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจอนัตตาแห่งไตรลักษณ์ ใครเล่ากล้าที่จะคัดง้างโต้เถียงได้ บทความนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์นอกจาก เต๋าปัจเจกเหตุ และเต๋ากฎธรรมชาตินิยาม ๕ แล้ว ผู้เขียนได้วิเคราะห์ “เต๋าปัจเจกเหตุ” ที่ส่งเสริมให้เกิด ๒ พลังอำนาจชีวภาพ คือจิตกับกายซึ่งจิตกับกายมีพลังอำนาจที่ขัดแย้งกันในบางภาวะหรือคล้อยตามกัน ในบางภาวะ ผู้เขียนจึงหยิบยกเอาจิตกับกายมาเป็นกรณีศึกษาหลังขัดแย้งและพลังคล้อยตามโดยวิเคราะห์ “เต๋ากฎธรรมชาตินิยาม” ในภาวะของความอยากมีอยากได้และภาวะของความกระอักกระอ่วนยากต่อการตัดสินใจ (Dilemma) ซึ่งภาวะทั้งสองนี้ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาทางวัฒนธรรมศีลธรรมของสังคม ผู้เขียนจึงหยิบยกเอา “หินและแม่” มาเป็นกรณีศึกษาทางจริยศาสตร์โดยใช้วิธีธรรมชาติและหลักแห่งกรรมมาแก้ปัญหา สุดท้ายผู้เขียนได้วิเคราะห์ “เต๋ากฎธรรมชาตินิยาม” ของการทะเลาะวิวาทและกำเนิดมนุษย์ที่มีปรากฏโดยทั่วไปในชีวิตประจำวันเสมอ ผู้เขียนจึงหยิบยกเอา “การแย่งชิงดินแดน และขบวนการปฏิสนธิ” มาเป็นกรณีศึกษาทางญาณวิทยาโดยใช้กฎอิทัปปัจจยตามาใช้เพื่อสวหาเหตุของการเกิดภาวะหนึ่งส่งผลให้เกิดอีกภาวะหนึ่ง และได้นำเอาวงจรปฏิจจสมุปบาทที่เป็นวงจรนิชชิวะมีการอิงอาศัยกันของเหตุก่อกำเนิดมนุษย์ ในบทความนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์เต๋าในทัศนะพุทธปรัชญาต่อไป

เต๋า ประตุสู่ปวงสรรพสิ่งที่ล้าลึกอัครจรย

เต๋า มีสภาพไร้การปรุงแต่ง ไร้ชื่อสำหรับเรียกขาน แต่ทุกสรรพสิ่งมีเต๋าเป็นแดนเกิด^๒ เมื่อสรรพสิ่งเกิดจากเต๋า เต๋าจึงเป็นจุดเริ่มต้นของเอกภพ^๓ ถึงแม้คัมภีร์เต๋าเป็นเพียงคัมภีร์กระดาศ เป็นเต๋ากะดาศ ที่ท่านเหลาจี้กล้าเขียนถ่ายทอดออกมาสู่สาธารณชน ก็เพียงหวังให้เต๋ากะดาศนี้เป็นเครื่องช่วยขึ้นนำมวลหมู่มนุษย์ไปสู่เต๋าที่แท้ เมื่อเราเข้าสู่เต๋าที่แท้แล้ว เราย่อมละลิมเต๋ากะดาศนี้เสียได้^๔ ผู้เขียนศึกษาวิเคราะห์พบว่าแนวคิดของเหลาจี้ดังกล่าว ตรงกับแนวคิดหลักการพุทธปรัชญาเถรวาทที่ว่า พุทธบริษัทเรียนรู้ปริยัติและอาศัยปริยัติเปรียบดั่งแผนผังที่ เมื่อพุทธบริษัทเข้าใจของเรื่องปริยัติจนทะลุปรุโปร่ง ครั้นพุทธบริษัทมุ่งมั่นพากเพียรปฏิบัติยอมทั้งปริยัติแล้วพิจารณาความสิ้นไปเสื่อมไปของสังขารร่างกายนี้ตามความเป็นจริงเพื่อให้ตนเข้าถึงปฏิเวธ

^๒ ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, เต๋า : ทางแห่งธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนาโตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๘๗.

^๓ อั้งแล้ว, หน้า ๑๐๔.

^๔ เหลาจื่อ, วิถีแห่งเต๋า, พจนาน จันทรสันติ แปลและเรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นโฮ้ไซตี้, ๒๕๖๒), หน้า ๔๘.

เหมือนเราเห็นภัยถึงตัว หวังข้ามน้ำไปอีกฝั่งเพื่อหนีตาย ในขณะที่นั้นเราเห็นชากศพที่กำลังลอยน้ำ เราจำใจต้องอาศัยเกาะชากศพเหมือนเราใช้เสื้อชูชีพพองตัวเอง (ไม่ให้เราต้องจมน้ำตาย) จนสามารถข้ามไปอีกฝั่งของแม่น้ำเมื่อเราถึงอีกฝั่งโดยสวัสดิภาพก็ทิ้งชากศพนั้นหันหลังอย่าง สะอิดสะเอียนแล้วเดินจากไปอย่างไม่สนใจใยดีกับมันอีกเลย อย่างไรก็ตาม เต่า มีสภาพลึกซึ้งที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ลึกลับอัศจรรย์ที่ยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ จักรวาล โลก และมวลหมู่มนุษยชาติ เป็นเหตุทำให้ เหล่าจี้ ไม่สามารถถ่ายทอดเต่าที่มีธรรมชาติลึกซึ้งเช่นนั้นออกมาเป็นความรู้ให้เป็นระบบได้ แต่พุทธองค์ตรัสรู้สภาพธรรมชาติที่ลึกซึ้งนั้น และพระองค์สามารถถ่ายทอดความรู้เป็น คัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นเหตุให้อนุชนชาวพุทธได้ใช้พระไตรปิฎกนี้ถ่ายทอดธรรมชาติทุกสรรพสิ่ง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เต่ามีการพัฒนาจัดการปัญหาไปตามธรรมชาติ แต่เต่าไม่กระทำด้วยตนเอง มันจึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาสรรพสิ่งในโลกทุกมิติทั้งกระบวนการการเกิด เมื่อสรรพสิ่งได้รับการพัฒนาแล้ว ทุกสรรพสิ่งก็จะไม่แยกออกจากบทบาทของเต่า เต่าจึงมีฐานะเป็นผู้นำการ เคลื่อนไหวในจักรวาลอย่างเคร่งครัดและเคารพนบขอบ

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดของเหล่าจี้ที่มีต่อเต่า พบว่าเหล่าจี้มีแนวคิดเป็น “เต่าอนัตตา” ในรูปแบบธรรมชาตินิยม โดยที่เหล่าจี้สื่อให้เห็นว่าเต่าอนัตตาแสดงตัวออกมาในรูปของกฎแห่งธรรมชาติ (Law of Nature) เต่าอนัตตาจึงไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นอุดมธรรมแฝงอยู่ในทุกสรรพสิ่งหรือแฝงอยู่ในธรรมชาติทุกชนิด เต่าอนัตตามีอำนาจส่งผลให้อวิชชาและสังขารเป็นเหตุอิงอาศัยกันให้เกิดพลังชีวิต (Vital Force) ด้วยเหตุนี้เอง เหล่าจี้พยายามสื่อความหมายให้รู้ว่า ความยุ่งยากทั้งมวลที่มีก่อนจะเกิดโลกและสวรรค์ เต่าอนัตตา ยังคงมีอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์ เต่าอนัตตาจึงเป็นเจ้าของจักรวาล แต่ธาตุแท้ของเต่าอนัตตาไม่มีชื่อเรียกเป็นการเฉพาะเจาะจง เหล่าจี้จึงเอ่ยขึ้นว่า ข้าพเจ้าจึงเรียกความครบถ้วนสมบูรณ์ว่า “เต่าอนัตตา” และความพยายามที่จะอธิบายเต่าอนัตตาว่ามันคืออะไรนั้นเป็นเรื่องใหญ่ในจักรวาล เป็นสิ่งที่ว่าง แต่เมื่อเรานำมันไปใช้ ยิ่งใช้มันเท่าใดมันก็ไม่หมด หากมีคำถามแทรกว่า เต่าอนัตตาเกิดได้อย่างไร เหล่าจี้จะไม่ตอบโดยตรง แต่เหล่าจี้ยืนยันว่า เต่าอนัตตามีจริง และมีอยู่ก่อนพระเจ้าและโลก ความมีอยู่ของเต่าเราไม่อาจรู้หรือเข้าถึงได้ด้วยผัสสะทั้งหลาย จึงมีผู้ชี้แจง แกลงไขแทนเหล่าจี้ว่า “จะบอกว่ามันไม่มี ไม่เป็นอะไร ก็ไม่ถูกต้อง เพราะสรรพสิ่งถือกำเนิดมาจากมัน ครั้นจะบอกว่ามันมี มันเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็ดูเหมือนไม่ตรงนัก เพราะไม่อาจมองเห็นตัวมัน” คำนี้ เป็นอรรถกถาอธิบายของเฮงเพี้ยกนักปรัชญาชาวจีน จากนั้นเหล่าจี้กล่าวสำหรับถึงสากลโลกว่าเป็นปรากฏการณ์ของภาวะสมบูรณ์ จากสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ๔ อย่าง คือ เต่า ฟา ดิน และราชา บรรดาสิ่งที่ยิ่งใหญ่ทั้ง ๔ ราชาอยู่ภายใต้กฎของดิน ดินอยู่ภายใต้กฎของฟ้า ฟาอยู่ภายใต้กฎของเต่าอนัตตา แต่เต่าอนัตตามีได้อยู่ภายใต้กฎของอะไร ด้วยเหตุนี้เต่าอนัตตาจึงยิ่งใหญ่ มันเป็นตัวของตัวเอง^๕

^๕ อ้างแล้ว, หน้า ๒๓-๒๔.

๒. เต่า คือ ปัจจัยเหตุที่เป็นปรมัตถ์

การศึกษาเต่าเชิงวิเคราะห์ ผู้เขียนพบว่าแนวคิดลัทธิเต่ากับแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาท มีคำสอนค่อนข้างคล้ายคลึงกัน เต่า คือ เต่าปัจจัยเหตุ และเต่ากฏธรรมชาตินิยาม ๕ โดยที่ผู้เขียนวิเคราะห์จากอรรถาธิบายของเหล่าจีที่แสดงแนวคิดว่า ๑) เต่าปัจจัยเหตุ เป็นแนวคิดแบบทวินิยม คือ อภาวะกับภาวะ โดยระบุว่า อภาวะมีสภาวะไม่มีรูปร่าง และภาวะมีสภาวะมีรูปร่างบนพื้นฐานของสิ่งที่ไม่รูปร่าง ผู้เขียนจึงสังเคราะห์ สภาวะของเต่า ให้เทียบเท่ากับปรมัตถ์ กล่าวคือ จิต เจตสิก นิพพาน เป็นอภาวะ และรูป เป็นภาวะ โดยที่ผู้เขียนอ้างอิงจากคำอธิบายของเหล่าจีว่า สรรพสิ่งถือกำเนิดจากเต่า และในที่สุดก็จะกลับคืนสู่เต่า^๖ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าแนวคิดเรื่องเต่าปัจจัยเหตุยังไม่เป็นระบบระเบียบในเชิงโครงสร้าง ตามความคิดของผู้เขียนพอจะสรุปสาเหตุได้ว่า อาจเป็นเพราะเต่าปัจจัยเหตุมีความซับซ้อนยุ่งเหยิง^๗ หรืออาจเป็นเพราะยุคสมัยที่เหล่าจีมีชีวิตอยู่นั้น สังคมอยู่ในภาวะสงครามแย่งชิงดินแดน หรืออาจเป็นเพราะเหล่าจีต้องการอธิบายสรุปเต่าให้มีเนื้อหากระชับจนเหลืออักษรน้อยลง เพื่อให้เกิดการอธิบายขยายความในภายหลัง สาเหตุเหล่านี้ที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตน่าจะเป็นประเด็นให้เหล่าจีอธิบายเต่าปัจจัยเหตุ ในส่วนที่เป็นสภาวะธรรมจึงไม่มีความชัดเจนเป็นระบบ นอกจากนี้ เต่า ก็คือ เต่ากฏธรรมชาตินิยาม ๕ เพราะเหล่าจีจำเป็นต้องเอาเต่ากฏธรรมชาตินิยาม ๕ มาผสมผสานให้สอดคล้องกับหลักการปกครอง จริยธรรม แล้วนำเต่ากฏธรรมชาตินิยาม ๕ ออกสั่งสอนให้ประชาชนเลียนแบบธรรมชาติ ใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ทำตัวให้กลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ และไม่ขัดขืนกฎธรรมชาติ มีชีวิตอย่างเรียบง่ายเพื่อความอยู่รอดเพื่อความ เป็นอยู่ที่สงบสุขในสังคมยุคสมัยนั้น แต่พุทธปรัชญาเถรวาทเป็นแนวคิดที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการคลี่คลายแนวคิด อภาวะกับภาวะ ให้เป็นระบบที่ง่ายต่อการศึกษา และสามารถแสดงแนวคิดการปกครอง วิธีการดำเนินชีวิตอภิปรัชญา จริยศาสตร์ ญาณวิทยา ทำให้เป็นระบบได้อีกด้วย

๓. หยาง-หยิน คือ จิตกับกาย

สัญลักษณ์หยาง-หยิน เป็นสัญลักษณ์แทนทฤษฎีของปรัชญาจีนที่มีมาแต่โบราณเหล่าจีได้นำแนวคิดสัญลักษณ์รูปหยาง-รูปหยิน ทั้งสองนี้มากล่าวไว้ในลัทธิของตน ทำให้เป็นรากฐานแนวคิดในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ ๔๒ ว่า “เต๋าเป็นมูลเหตุให้เกิดหนึ่ง หนึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดสอง สองเป็นมูลเหตุให้เกิดสาม และสามเป็นมูลเหตุให้เกิดสรรพสิ่ง”^๘ โดยให้อรรถาธิบายเลข

^๖ อ่างแล้ว, หน้า ๓๕.

^๗ จ้าวเมี่ยวกว่า๋, คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ฉบับประยุกต์ใช้ (ปรับปรุงใหม่), กลิ่นสุคนธ์ วงศ์สุนทร แปล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก.การพิมพ์เทียนกวง จำกัด, ๒๕๕๓) หน้า ๒๔.

^๘ เหล่าจี, วิธีแห่งเต๋า, พจนานุกรมสันติ แปลและเรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นโฮ้ไซตี้, ๒๕๖๒) หน้า ๒๕.

สองว่าแทนสองพลังชีวิตหยาง-หยิน โดยที่เต๋าเป็นองค์เอกภาพหนึ่งเดียว แล้วนำหนึ่งแบ่งแยก ออกเป็นสองพลังชีวิตหยาง-หยินที่ซับซ้อนทำให้ทุกสรรพสิ่งอยู่รอดและพัฒนาจนจักรวาล อุดมคติขึ้น และสองพลังนี้ทำให้ทุกสรรพสิ่งมีรูปลักษณะที่แตกต่างกัน โดยสองกระบวนการคือ การ ปะทะขัดแย้ง และประสานกลมกลืนซึ่งกันและกันของหยาง-หยินทั้งสิ้น^๙ และเหล่าจิบรรยายถึง ความสัมพันธ์ของหยาง-หยินว่า หยินผู้ยิ่งใหญ่คือสันติความสงบที่งามสง่า หยางผู้ยิ่งใหญ่คือความ ปราดเปรียวว่องไวแกลั้วกล้าน่าอัศจรรย์พลิกพื้นมาจากโลก เมื่อสองสิ่งนี้มาบรรจบสัมพันธ์กันก็ ทำให้เกิดสรรพสิ่งขึ้น^{๑๐} ดังนั้น สัญลักษณ์หยาง-หยินนี้จึงวาดเป็นภาพวงกลมส่วนหนึ่งดำคือหยิน ส่วนหนึ่งขาวคือหยาง จึงทำให้เกิดการตีความว่าสองสิ่งนี้มีความเป็นตรงกันข้าม มีทั้ง กระบวนการปะทะขัดแย้งกัน และมีทั้งความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

กรณีศึกษา : จิตกับกาย

อย่างไรก็ตาม หยาง-หยิน ในทัศนะพุทธปรัชญา คือจิตกับกาย โดยที่ อภาวะ-หยาง คือจิตที่ไม่มีรูปร่าง และ ภาวะ-หยิน คือกายที่มีรูปร่าง จึงอธิบายได้ว่า จิตนั้นเป็นหยางเพราะมี อำนาจในการควบคุมกาย จะสั่งกายให้เดิน นั่ง ยืน นอน หรือสั่งกายให้ทำสารพัดทุกสิ่งทุกอย่าง จิตสั่งให้ร้องไห้ กายก็แสดงออกในท่าทางที่หงอยเหงา เศร้าโศก ร้องเสียงดัง สะอึกสะอื้น น้ำตา ไหลอาบแก้ม จนสังเกตเห็นได้ชัดว่า นี่คือนายแสดงอาการร้องไห้ หรือจิตสั่งให้หัวเราะชอบใจ กายก็แสดงออกในท่าทางที่กระโดดโลดเต้น ปากอ้าเห็นไรฟันส่งเสียงหัวเราะ แสดงออกทางสี หน้าแจ่มใส เบิกบาน จนสังเกตเห็นได้ชัดว่า นี่คือนายแสดงอาการหัวเราะ ถึงแม้กายเองเป็น เหมือนทาสรับใช้ไม่สามารถควบคุมสั่งการจิตได้ก็ตามที แต่มันก็สามารถทำให้จิตคล้อยตาม จึง เป็นนัยให้รู้ว่า หยินคล้อยตามหยาง และหยางคล้อยตามหยิน หยินก็คือกาย หยางก็คือจิต

คำชี้แจงเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

จิตที่มีการรับรู้มี ๕ ประเภทคือ จิตทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตประเภทที่ ๖ คือ จิตที่มีการนึกคิดสั่งการ เป็นจิตทางใจ ในประเด็นข้างต้นที่ว่า กายสามารถทำให้จิตคล้อยตาม นั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจตัวอย่างง่ายขึ้นจึงต้องจำกัดความสั้นๆ ว่า จิตทางใจ จะใช้เพียงคำว่า จิต ส่วนจิตทางกาย จะใช้เพียงคำว่า กาย และมีกรณีพิเศษคือ คำว่า กาย ให้หมายถึง จิต และ กล้ามเนื้อ ผู้เขียนจะแสดงตัวอย่างดังต่อไปนี้ เมื่อกายถูกใช้แรงงานแบกหามจนกล้ามเนื้ออ่อนล้า ส่งผลให้จิตคล้อยตามกาย จิตจึงรู้สึกห่อเหี่ยวหมดพลังตามไปด้วย ไม่อยากทำอะไร ทำให้เกิดผล กระทบย้อนกลับ กายคล้อยตามจิตทำให้กายครั่นเนื้อ ครั่นตัว ปวดเมื่อยไปทั้งตัว หรือกายทำให้ จิตคล้อยตามเมื่อกายถูกนวดผ่อนคลายตัว กายจึงทำให้จิตผ่อนคลายตาม ส่งผลให้ใจสบายเป็นสุข ไปด้วย หรือเมื่อตกใจกลัวไฟไหม้บ้าน จิตมีพลังมหาศาลสั่งให้กายยกโถงน้ำ หรือตุ๋นเย็นขนาดใหญ่

^๙ จ้าวเมี่ยวกว่า๋, คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ฉบับประยุกต์ใช้ (ปรับปรุงใหม่), กลิ่นสุคนธ์ วงศ์สุนทร แปล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก.การพิมพ์เทียนกวง จำกัด, ๒๕๕๓) หน้า ๔๓๖.

^{๑๐} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, เต๋า : ทางแห่งธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๓.

ออกจากบ้านได้ หรือเมื่อจิตกับกายขัดแย้งกันเพราะโรคภัยอัมพฤกษ์ อัมพาต จิตสั่งให้เดิน สั่งให้ยกเท้า กายก็ดื้อไม่ยกเท้า ไม่เดินตามที่จิตสั่ง ตัวอย่างทั้งหมดนี้ชี้ชัดว่า พลังสองอย่างในแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาท คือ จิตกับกาย และมีพลังที่คล้ายตามกัน จึงเป็นสุข หากขัดแย้งกันก็เป็นทุกข์

เต่ากับชีวิตและจักรวาล

มนุษย์ไม่พ้นเรื่องของชีวิต การใช้ชีวิต และจักรวาล (โลกที่อาศัยอยู่นี้) เหล่านักปรัชญาต่างพยายามอธิบายสิ่งเหล่านี้ เหล่าจีผู้เป็นเจ้าของลัทธิเต่าก็เป็นหนึ่งในนักปรัชญาเหล่านั้นเช่นกัน ซึ่งมุ่งมันศึกษาและเผยแผ่ลัทธิของตนไว้ โดยสั่งสอนเรื่องของตัวเองให้เข้าสู่วิถีชีวิตมนุษย์ และจักรวาลไว้ในคัมภีร์เต่าต่อจิง การสร้างอุดมคติชีวิตหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตตามคำสอนของลัทธิเต่า คือ การบรรลุเต่า คือการเข้าถึงบรมสุข โดยที่มนุษย์จะต้องใช้ชีวิตให้เป็นไปตามธรรมชาติ ทำตัวให้กลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ และไม่ขัดขืนกฎธรรมชาติ เหล่าจี จึงพร่ำสอนว่า “จงทำตัวให้กลมกลืนกับธรรมชาติ โดยยึดถือเต่าไว้เป็นแนวทางหลัก...ความยุ่งเหยิงลำบากในโลก มีบ่อเกิดจากการกระทำที่เราถือเสียว่ามันไร้สาระ จงนิ่งไม่ต่อต้านธรรมชาติให้เรายอมรับโดยดัชนีสภาพก็จะพบกับหนทางสู่ความสุข คนเราจะใช้มือกวมน้ำที่ขุ่นข้นด้วยโคลนตมให้ใสสะอาดย่อมเป็นไปได้ ต้องปล่อยให้มันตกตะกอนเองน้ำจึงจะใสสะอาดขึ้นมาได้”^{๑๑} ผู้เขียนขอแย้งคำสอนนี้ว่านั่นเป็นวิธีการยุคสมัยเหล่าจี ถ้ามาสมัยนี้ไม่ทันใจโก่ สมัยนี้เขาใช้สารส้มแกว่ง ก็จะช่วยให้โคลนตมตกตะกอนน้ำใสสะอาดได้เร็วขึ้น หรือยิ่งใช้เครื่องกรองน้ำ น้ำก็ใสสะอาดปราศจากเชื้อ ผู้เขียนนำเอาคำพร่ำสอนนี้มาตีความพบว่า เต่าให้คนเราใช้ชีวิตประจำวันอยู่ร่วมกันกับธรรมชาตินี้แหละ เราต้องสร้างสมดุล และเกื้อกูลสรรพสิ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กับกฎธรรมชาติ ขณะที่พึ่งพาธรรมชาติก็ให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างระมัดระวัง ประหยัดคุ้มค่า เหล่าจี เห็นปัญหาของมนุษย์ว่าเกิดจากการกระทำ จึงมีแนวคิดที่ว่า ทุกสรรพสิ่งต้องมีความสัมพันธ์กันให้เป็นไปตามกฎธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่ต้องบัญญัติกฎเกณฑ์ให้มากมาย โดยให้เราไม่ฝ่าฝืนธรรมชาติ เมื่อเกิดปัญหาให้แก้ปัญหโดยวิธีธรรมชาติ

กรณีศึกษา : หิน ใช้แก้ปัญหาคความอยากมีอยากได้

กรณีปัญหาเกิด เต่าให้เราแก้ปัญหโดยวิธีธรรมชาติอย่างไร เช่น ปัญหาคความอยากได้อยากมี แล้วเชื่อมโยงไปถึงปัญหาชนชั้นที่เหลื่อมล้ำกันมากในสังคมมนุษย์ ผู้เขียนขอยกเอา หิน เป็นกรณีศึกษา เมื่อเพชรนิลจินดาของมีค่าต่างๆ ธรรมชาติเดิมทีก็คือเศษหินธรรมดาที่ไม่มีค่าอะไร เมื่อชนชั้นสูงให้ค่าหินเหล่านั้น จึงอยากได้อยากมี เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ หรือเครื่องมือแสดงความสูงศักดิ์ แล้วเหยียบย่ำชนชั้นต่ำนี้เป็นปัญหาชนชั้นในสังคมมนุษย์ ก่อทุกข์เข็ญให้สังคม ส่วนชนชั้นต่ำไม่ต้องการถูกเหยียบย่ำ จึงอยากได้อยากมี แล้วกระทำการไขว่คว้าหา เมื่อไม่ได้ดังที่อยากจึงเป็นทุกข์เฉพาะส่วนบุคคล พาลไปก่อทุกข์ให้ผู้อื่นด้วยการเข้าปล้นแย่งชิงเป็นต้นเป็นการก่อทุกข์ให้แก่สังคม นี่ก็เป็นเพราะเราให้คุณค่ากับเศษหินเหล่านั้น จึงต้องแก้ปัญหโดยวิธีธรรม

^{๑๑} อ่างแล้ว, หน้า ๒๙.

ชาติตั้งนี้ สำหรับชนชั้นต่ำแก้ปัญหาโดยไม่ให้คุณค่ากับมัน เพราะเมื่อเราเลิกยึดติดในการให้คุณค่ากับสิ่งนั้น โดยคิดเสียว่าพวกนั้นสมควรใส่เศษหิน เราก็คงไม่คิดอยากได้มันอีก หรือให้คิดว่าเมื่อตายก็เอาอะไรไปไม่ได้ สำหรับชนชั้นสูงแก้ปัญหาโดยให้ความรักเมตตา สงสาร เห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือ ไม่คิดใช้เศษหินนั้นมาเหยียบย่ำชนชั้นต่ำ เพราะเหลาจี้มีความคิดและความเชื่อขั้นพื้นฐานว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติความรักเมตตาเอื้ออาทร แต่ที่เป็นปัญหาชนชั้นเกิดจากสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สมมติ และสร้างขึ้นจึงทำให้เกิดการหลอกล้ำในสังคมมนุษย์

มนุษย์เกิดมาต้องมีที่อยู่อาศัย ซึ่งเรียกว่า โลก เกี่ยวกับโลกใบนี้แหละ ที่เต๋าแสดงความลึกลับซึ่งของทุกสรรพสิ่งเคลื่อนที่เป็นวงเวียนหมุนเวียนกลับไปกลับมา ผู้เขียนศึกษาวิเคราะห์เต๋าในประเด็นพบว่า แนวคิดของเหลาจี้ มองเต๋าเป็นบ่อเกิดทุกสรรพสิ่ง เมื่อทุกสรรพสิ่งเกิดขึ้นต้องมีกฎพื้นฐาน เป็นกฎแห่งเต๋า เหลาจี้ให้บรรดาธิบายว่า กฎแห่งเต๋า เป็นกฎการเคลื่อนที่ย้อนกลับ ที่หมายถึงโลกมีการเปลี่ยนแปลงสลับสับเปลี่ยนตลอดเวลาไม่ใช่เป็นเพียงที่พักอาศัย อีกทั้งกฎแห่งเต๋า คือโลกแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนที่จากจุดจบย้อนกลับสู่จุด เริ่มต้นชีวิต ความเจริญและความเสื่อมย้อนกลับสลับเปลี่ยนกันไป ความรุ่งโรจน์สูงสุด คือจุดเริ่มต้นแห่งความเสื่อม ทุกสรรพสิ่งในจักรวาลต้องตกอยู่ในอำนาจของเต๋า^{๑๒}

อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาความอยากได้อะไรโดยวิธีธรรมชาติ ก็เป็นไปตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาทด้วยเช่นกัน โดยให้ใช้สติปัญญาพิจารณาถึงตัวเองให้เหมือนแผ่นดินที่ไม่รู้สู้รู้สภาวะใดๆ แม้แต่น้อย ดังที่พุทธองค์ทรงสอนราหุล ใช้สติปัญญาใคร่ครวญทำความรู้ให้ตัวเองเหมือนปฐวี (ดิน หิน เพชร พลอย เงิน ทอง เป็นต้นเป็นเพียงปฐวีธาตุที่ไร้ค่าราคา) จนสามารถกำหนดรู้เท่าทันความชอบหรือไม่ชอบที่มากกระทบไม่ให้มันเข้าครอบงำจิตใจ โดยเปรียบแผ่นดินไม่เกิดความอึดอัด รังเกียจเดียดฉันท์ หรือชอบอกชอบใจ ในเวลาที่คนทิ้งสิ่งของทั้งที่สะอาด ไม่สะอาด และสิ่งสกปรกปฏิญกุลมีคุณอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลาย น้ำหนอง เลือด ลงบนแผ่นดิน มันก็ไม่บ่นสักคำ^{๑๓} จะเห็นได้ว่า การทำใจให้เข้าถึงปฐวีธาตุที่เป็นรากฐานทางธรรมชาติได้แล้ว ใครจะดูถูกดูหมิ่นก็ไม่แยะ ใครจะยกย่องสรรเสริญก็เมินเฉย ตกทุกข์ได้ยากไม่ร้องโอดครวญ ประสพสุขเหลือคณานิ่งวางเฉย ได้ยศศักดิ์ไม่หยิ่งทะนง เสื่อมยศไม่อนาทร้อนใจ ได้ลาภไม่ดีใจจนออกนอกหน้า เสื่อมลาภไม่เศร้าหงอยเหงา ทั้งหมดนี้เป็นเพียงผลลัพธ์เล็กๆ จากการปฏิบัติตนเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่เนืองๆ ทำตนให้เหมือนแผ่นดินในการดำเนินชีวิตประจำวันให้เป็นไปตามธรรมชาติ

กรณีกฎแห่งเต๋า คือการเคลื่อนที่ย้อนกลับ ซึ่งเห็นได้จากประวัติศาสตร์ราชวงศ์จิ้น แสดงความรุ่งโรจน์สูงสุด นี่ก็จุดเริ่มต้นแห่งความเสื่อม ผู้เขียนเห็นด้วยกับกรณีนี้ว่า ความรุ่งโรจน์สูงสุดของราชวงศ์ซึ่งที่ขึ้นสู่อำนาจปกครอง ในราชวงศ์ก็แสดงจุดเริ่มต้นแห่งความเสื่อม

^{๑๒} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, อ้างแล้ว, หน้า ๓๓๓-๓๓๔.

^{๑๓} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๑๑๙/๑๓๖-๑๓๗.

ด้วยการช่วงชิงความเป็นรัชทายาทของเหล่าองค์ชายที่มีความสลับซับซ้อนในการวางแผน สร้างเครือข่ายบริวารตั้งเอานางสนมกำนัลชั้นที่ในราชวังรวมทั้งประชาชนให้มาร่วมก่อการแย่งชิงทั้งในทางลับและที่แจ้ง เมื่อมีผู้ขัดขวางความเป็นใหญ่ก็สังฆ่าคนเหล่านั้นที่มาขัดขวางแผนการ ซึ่งกฎแห่งเต๋าแฝงตัวอยู่กับวังวนของความรุ่งโรจน์ในการปกครองแผ่นดินจีน นี่แหละที่เหลาจี้จึงกล่าวว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความเสื่อม ที่เป็นวัฏจักรหมุนเวียนย้อนกลับ

๔. เต๋า คือ กฎแห่งธรรมชาตินิยาม ๕

เริ่มแรก เต๋า^{๑๔} คือ เต๋าปัจเจกเหตุ ส่งทอดมรดกให้พลังชีวิตมีกลมกลืนผสมผสานเป็นองค์เดียว กลายเป็นปรมาณูมีพลังมูลเดิมที่ว่างเปล่า องค์แห่งพลังชีวิตรวมเป็นหนึ่งเดียว ความเป็นหนึ่งเดียวนี้กลายเป็นมูลเหตุให้เกิดสองพลังชีวิต ที่เรียกว่า หยาง-หยิน ก็คือ จิตกับกาย สองหยาง-หยินเป็นมูลเหตุขบวนการขัดแย้ง และปรองดองกันจนกลมกลืนให้เกิดสิ่งที่สามคือรูปร่างตัวตนในภาวะสมดุล และรูปร่างตัวตนที่เป็นสิ่งที่สามนี้ ก็บรรลุถึงพลังชีวิตที่กลมกลืนกลายเป็นมูลเหตุให้เกิดสรรพสิ่ง นั่นก็คือ เต่ากฎธรรมชาตินิยาม ๕ เมื่อสรรพสิ่งเกิดขึ้นก็ต้องตกอยู่ในอำนาจสามัญลักษณ์ ๓ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ผู้เขียนจะวิเคราะห์แนวคิดในเรื่องของเต๋ากับชีวิตและจักรวาลของเหลาจี้ สงเคราะห์เต๋ายให้ลงรอยกับพุทธปรัชญาเถรวาท คือ เต่ากฎธรรมชาตินิยาม ๕ ซึ่งกฎนี้ ก่อกำเนิดทางธรรมชาติและจักรวาล คือ ก่อเกิดสัจธรรมต่างๆ ให้เป็นกฎเขาเป็นต้นทางภาคพื้นภูมิศาสตร์ ก่อเกิดพืชพันธุ์ทางภาคควนศาสตร์ ก่อเกิดกฎธรรมชาติของจิตที่แสดงขบวนการทำงานในการรับรู้นึกคิด และก่อก่อเกิดกฎธรรมชาติของกรรมที่เป็นเหตุคอยส่งผล ท้ายสุดเป็นกฎแห่งธรรมชาติของปฏิจสมุขปาหวจจรนิชชีวะ ที่เป็นแนวคิดเหตุผลเกี่ยวข้องกับวงจรชีวิต ตั้งแต่เกิด เติบโต จนถึงสิ้นชีพิตายไป แล้ววนเวียนต่ายๆ เกิดๆ เป็นวัฏฏสงสาร ดังนั้น คำอธิบายแนวคิดเต๋านี้ จึงมีส่วนคล้ายคลึงกับพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้เขียนจะได้นำแนวคิด เต่ากฎแห่งธรรมชาตินิยาม ๕ ขึ้นสู่การศึกษาเชิงวิเคราะห์ต่อไป

กฎแห่งธรรมชาติ : การกำเนิดทางธรรมชาติ และจักรวาล^{๑๕}

กฎแห่งธรรมชาตินิยามที่ ๑ พืชนิยาม ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่า การกำเนิดทางธรรมชาติแห่งการกำเนิดภูเขา พื้นที่เนินสูง พื้นที่ราบ พื้นที่ลุ่มต่ำ ทะเล แม่น้ำเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ทางภาคพื้นภูมิศาสตร์ การกำเนิดพืชพันธุ์ธัญญาหาร ผลหมากรากไม้ พืชพันธุ์ที่มีกำเนิดสอดคล้องกับฤดูต่างๆ เป็นไปตามธรรมชาติการงอกของพืชพันธุ์ ประเภทยืนต้น ล้มลุก เครือเถา เป็นเง่า หนอเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติภาคส่วนที่เป็นวนศาสตร์

^{๑๔} จ้าวเมี่ยวกั๋ว, คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ฉบับประยุกต์ใช้ (ปรับปรุงใหม่), กลิ่นสุคนธ์ วงศ์สุนทร แปล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก.การพิมพ์เทียนกวาง จำกัด, ๒๕๕๓) หน้า ๔๓๕-๔๓๖.

^{๑๕} สิทธิพลเถระ, สารสังคหะแปล ชุด ๕ พระมหาธีรยุทธ เขมธมโม (ปราชญ์นิวัฒน์) แปล, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๗), หน้า ๒๐.

กฎแห่งธรรมชาตินิยามที่ ๒ อุดุนิยาม ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่า จักรวาล ที่มีการโคจร เคลื่อนไหวของดาวเคราะห์ ดวงอาทิตย์ โลก กับดวงจันทร์ ทำให้เกิดฤดู ฤดูกาล แสดงการโคจร ของโลก เนื่องจาก ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ เกิดกลางวัน กลางคืน สุริยคติ จันทรคติ วัน เดือน ปี เกิดฤดูกาล ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูใบไม้ร่วง ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูทำการเกษตร ฤดูเก็บเกี่ยว กฎธรรมชาตินิยามที่ ๒ นี้ ชี้ให้เห็นถึงการกำเนิดทางธรรมชาติ และจักรวาล สามารถสังเกต ได้ทางกายภาพที่หยาบๆ ในวันหนึ่งๆ เกิดขึ้นและดำเนินไปพร้อมกับกาลเวลา แต่ไม่อาจสามารถ เห็นรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิ่งเหล่านั้น

ผู้เขียนแสดงข้อสังเกตว่า ถ้าสำหรับคนที่มีปัญญาช่างสังเกตในรายละเอียดก็จะฉลาด ในการผลิตพืชผลที่มีคุณภาพสูง ได้ผลผลิตจำนวนมาก ปลูกพืชผลให้เหมาะสมกับฤดูกาล หรือ แม้แต่การคาดการณ์ลมฟ้าอากาศ ก็ฉลาดในการสังเกตพฤติกรรมของสัตว์ เช่น เห็นมดขนย้ายรัง ขึ้นที่สูง ก็คาดการณ์ว่าฝนจะตกหนัก เห็นนกบินขึ้นที่สูงเป็นฝูง ก็คาดการณ์ว่ามีผู้บุกรุกป่าใน บริเวณนั้น ซึ่งเหล่าเจืองก็พยายามอธิบายในสวนนี้ ว่าวิถีโคจรของเต๋าเป็นวิถีทางธรรมชาติ

กฎแห่งธรรมชาติของจิต และกรรม

กฎแห่งธรรมชาตินิยามที่ ๓ จิตนิยาม ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่า จิต ที่มีธรรมชาติรับรู้ และนึกคิด มีการเกิดขึ้นของจิตเป็นขบวนการการรับรู้ และนึกคิด เรียกว่า วิถีจิต โดยแบ่งจิตที่มี ธรรมชาติรับรู้ในส่วนของประสาทสัมผัสทั้ง ๕ มีการรับรู้โดยการเห็นทางประสาทตา หู จมูก ลิ้น กาย การรับรู้ทางประสาทสัมผัสเหล่านี้ ผู้เขียนวิเคราะห์การโต้แย้งของ Descartes พบว่า การแสดง แนวคิดโต้แย้งทางปรัชญาของ Descartes ปฏิเสธการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ มีข้อผิดพลาด เชื่อถือไม่ได้โดยให้เหตุผลว่า เพราะการเห็นผิดพลาดที่เห็นแห่งหลักตรงกลายเป็นแห่งงอเมื่อจุ่ม ลงในน้ำ Descartes เชื่อถือการรับรู้ที่นึกคิดทางใจด้วยปัญญา ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า การ เห็นก็เป็นสักว่าแต่เห็น ไม่ยึดติด และมีแนวคิดที่จิตที่มีการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ต้องเชื่อม กับทางใจ จึงทำให้เกิดความพอใจ โกรธไม่พอใจได้ พุทธองค์จึงสอนว่า การมองเห็นการรับรู้ที่นั้น วิปัสสนาผิดไป คือที่เห็นว่างามนั้น เนื้อแท้ที่จริงแล้วไม่งาม ส่วนจิตที่มีธรรมชาติการนึกคิดเป็นไป ในส่วนทางใจ จะคอยควบคุมขบวนการรับรู้วิถีจิตทางประสาททั้ง ๕ บนหอคอยคือสมอง สั่งการให้ จิตทางตา เห็นสิรูปภาพ ... ทางกายรู้สัมผัสสัมผัสนุ่มนวล หรือหยาบกระด้าง ขบวนการวิถีจิตทางใจสั่ง สรีระกายให้เคลื่อนไหวในอิริยาบถนั่ง เดิน ยืน นอน สั่งอวัยวะปากให้เคลื่อนไหวเอื้อนเอ่ยวาจา พุดออกมาตามใจสั่งการ ดังนั้น จิต สั่งการ สมอง คือหอคอยให้จิตนั่งแท่นบังคับการ^{๑๖}

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนวิเคราะห์แนวคิดเต๋าพบว่า ‘เต๋า’ กับพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าว อธิบายจิตนี้ ว่ามีการบ่งบอกถึงกิเลสตัณหา ความรัก เมตตา โอบอ้อมอารี สงสาร เห็นอกเห็น ใจ ความโกรธ ความชัง พยาบาท ปองร้าย โดยที่ เหล่าเจี๊ พระสอนให้กลับคืนสู่วิถีธรรมชาติเข้าถึง เต๋าว่า ความลับของจักรวาลและความจริงทั้งปวงมิได้มาจากสมองของมนุษย์ แต่มาจากการ

^{๑๖} อ่างแล้ว, หน้า ๒๑.

เข้าถึงธรรมชาติ และการเรียนรู้ที่จะเข้าถึงกฎธรรมชาติ คือ เต่า^{๑๗} ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท มีแนวคิดสอนให้มองอาการของกิเลสต้นเหตุ เป็นต้นเหล่านั้น ด้วยการใช้สติให้รู้เท่าทัน จึงต้องเรียนรู้ถึงอาการของจิตเหล่านั้นอย่างถ่องแท้ และฝึกฝนสติด้วยวิธีการวิปัสสนา คือให้รู้ตามความเป็นจริง ที่เรียกว่า ยถาภูตญาณ

กฎแห่งธรรมชาตินิยามที่ ๔ ธรรมนิยาม ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่า ธรรม คือ การกระทำที่เป็นเจตนากรรมเหตุให้เกิดผลที่เป็นทั้งจิตและกาย เข้าสู่เส้นทางการก่อกรรม โดยที่เจตนากรรมที่เรากระทำนั้น ที่เกิดทางกายทวาร เรียกว่า กายกรรม ทางวจีทวาร เรียกว่า วจีกรรม และมโนทวาร เรียกว่า มโนกรรม ที่เป็นทั้งทุจริต และสุจริต เมื่อกระทำดี กุศลเจตนากรรมดี ส่งผลให้เกิดปฏิสนธิจิตไปสูคติโลกสวรรค์ เมื่อกระทำชั่ว อกุศลเจตนากรรมชั่ว ส่งผลให้เกิดปฏิสนธิจิตไปสูคติอบาย^{๑๘} ดังนั้น เมื่อเจตนากรรมส่งผลให้เกิดในภพภูมิที่มีชั้น ๕ กรรมที่ส่งผลจนเกิดขบวนการปฏิสนธิให้เกิดเป็นมนุษย์ ด้วยปฏิสนธิจิต (นามชั้น ๔) กับรูปชั้นนี้ จะถูกรวมคัดสรรกายภาพให้มีรูปร่างสวยงาม หรือเลวทราม อันเป็นผลจากเจตนากรรมที่ติงามหรือเลวทราม หลังขบวนการปฏิสนธิเสร็จสิ้นลงกลายเป็น ‘กลลกลาปรูป’ ที่ทางการแพทย์เรียกว่า ‘Zygote’ แล้วฝังตัวในครรภ์มารดา ฆะตกรรมของเด็กนี้ ขึ้นอยู่กับเจตนากรรมที่ตนสั่งสมมา ถ้าเป็นเจตนากรรมชั่ว เลวทรามก็สามารถส่งผลให้แม่แท้งในขณะที่ทารกอยู่ครรภ์ หรือมารดาเป็นโรคที่ร้ายแรงส่งผลต่อเด็กในครรภ์เกิดผลกระทบบ้างทำให้มารดาต้องตัดสินใจแบบเสียมิได้ ที่ทำให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมจนกลายเป็นจริยศาสตร์ (Moral Dilemma) หรือไม่หากทารกคลอดออกมาโดยสวัสดิภาพ แต่เพราะอกุศลกรรมส่งผลให้เกิดกับมารดาที่ใจร้ายจับทารกน้อยๆ ยัดใส่ถุงก๊อบแก๊บแล้วผูกปากถุงเหวี่ยงลงถังขยะอย่างน่าอเนจอนาใจ หรือถ้าเติบโตขึ้นมากลายเป็นเจ้าชายนิททา เพราะเกิดอุบัติเหตุมอเตอร์ไซด์ชนร่างกายกระเด็นศีรษะกระแทกจนต้องพามาส่งโรงพยาบาล การชี้แจงแถลงไขเช่นนี้ ก็เพื่อเตือนสติให้เราเกิดความตระหนักรู้แล้วจะได้สำรวมระวังในการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจ ตั้งใจประพฤติ และกระทำแต่ความดี ครั้นจะทำความชั่วก็จะได้ยั้งชั่งใจไม่กระทำลงไป^{๑๙}

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนวิเคราะห์แนวคิดของเหล่าจิตพบว่า เหล่าจิต มีมุมมองที่แตกต่างตรงที่การกระทำที่ไม่มุ่งเน้นกฎแห่งกรรมล่องเลยออกไปไกลตัว เมื่อกระทำก็ได้รับผลในชีวิตอีกภาพนั้น ไม่สืบเนื่องไปอีกภาพอื่น จึงมุ่งเน้นว่า ธรรมชาตินี้ยังไม่อาจทำอะไรได้ยาวนาน แล้วมนุษย์เล่าจะมีพลังทำได้สักเพียงใด คือไม่ต้องฝืนทำให้ทำคล้อยตามธรรมชาติรวมเป็นหนึ่งเดียวกับเต่า เต่าก็ตอบสนอง เมื่อไม่พูดหรือไม่ทำให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ ความสูญเสียดัง

^{๑๗} จ้าวเมื่อยกว่าอ, คัมภีร์เต๋าเตอจิง ฉบับประยุกต์ใช้ (ปรับปรุงใหม่), กลิ่นสุคนธ์ วงศ์สุนทร แปล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก.การพิมพ์เทียนกวง จำกัด, ๒๕๕๓) หน้า ๓๑.

^{๑๘} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๗๐/๖๔.

^{๑๙} สิทธิทถเถระ, สารสังคหะแปล ชุด ๕ พระมหาธีระยุท เขมธมโม (ปราชญ์นิวัฒน์) แปล, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๗) หน้า ๒๐.

ติดตามเขา^{๒๐} และยังสำคัญว่า เต่าไม่เคยกระทำ แม้กระนั้นทุกสิ่งทุกอย่างก็สำเร็จลุล่วง^{๒๑} และ ยังสอนเทคนิคการทำงานที่ยอดเยี่ยม เมื่อพบอุปสรรคที่หนักหน่วงให้ค่อยๆ แก้ไปที่ละเปาะว่า ไม่มีอะไรที่ไม่กระทำ ให้ถือกายและใจสอดคล้องกับเต่าเป็นทางเลือกของชีวิต เรื่องที่ยากลำบาก ของโลกต้องถ่วงกรองให้เป็นเรื่องง่าย เรื่องใหญ่ๆ ในโลกย่อมต้องเกิดจากเรื่องเล็กๆ^{๒๒}

กฎแห่งธรรมชาติของวงจรกิจชีวิต

กฎแห่งธรรมชาตินิยามที่ ๕ ธรรมนิยาม ผู้เขียนวิเคราะห์ได้ว่า ปฏิจจนสมุปบาท วงจร นิชชีวะที่ตกอยู่ในอำนาจไตรลักษณ์ วงจรชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของกฎธรรมชาติที่มีสภาวะไหลเวียน ของปัจจัยเหตุและผล คือ ทุกสรรพสิ่งมีปัจจัยเหตุเป็นตัวพลังผลักดันให้ทำปฏิกริยาร่วมกันจน เกิดผล เมื่อเกิดผล ผลนั้นแหละก็กลายเป็นปัจจัยเหตุเป็นตัวพลังผลักดันให้เกิดผลอีกอย่าง หนึ่ง จนเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาไม่ว่างเว้น ของปัจจัยเหตุและผลนั้น วงจร ชีวิตของมนุษย์นั้นก็เช่นกัน มันคือการผันแปรเปลี่ยนแปลงไปสู่ทุกข์เสมอไม่มียกเว้น โดยมีต้นหา ความทะยานอยากเป็นต้นเหตุตัวทำปฏิกริยาให้เกิดมีพลังในการก่อการต่างๆ จนเกิดทุกข์^{๒๓}

กรณีศึกษา : การแย่งชิงดินแดน

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนวิเคราะห์แนวคิดของเหลาจี้พบว่า เหลาจี้ได้แสดงศักยภาพของ เต่า ที่เป็นธรรมชาติเรียบง่ายควบคุม และกำจัดความทะยานอยากจนหมดสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับ พุทธปรัชญาเถรวาทเช่นกัน โดยที่ เต่า คอยแอบซุ่มจัดปัญหาทุกอย่างจนลุล่วงได้เองตาม ธรรมชาติ หากว่ากษัตริย์สามารถควบคุมเหตุผลของ เต่า นี้แล้ว การแปรเปลี่ยนของสรรพสิ่งก็จะ เกิดการพัฒนาโดยอัตโนมัติ และแล้วหน่อความทะยานอยากบังเกิดหลังการแปรเปลี่ยนพัฒนาจน สำเร็จแล้ว ก็จึงเงียบเสียงแล้วปล่อยให้ความเรียบง่ายเข้าควบคุมและขจัดความทะยานอยากได้ หมดสิ้น เมื่อหมดความความทะยานอยาก จิตก็สงบนิ่ง ทุกๆ กิจกรรมในใต้โลกหล้า จักเป็น ระเบียบเรียบร้อยเอง ก็ทำให้เข้าถึงสันติสุข^{๒๔} การแสดงศักยภาพของเต่าออกมาเช่นนี้ เป็นเพราะ โลกที่เหลาจี้อยู่เต็มไปด้วยสงคราม แ่งแย่งชิงดิชิงเด่น แย่งชิงดินแดน สังคมอยู่อย่างไม่สงบสุข ทุกข์ร้อนแสนเข็ญ ดังนั้น ปัจจัยเหตุคือ เต่า เกิดการแปรเปลี่ยนพัฒนาไปในทางที่ตกต่ำโดย อัตโนมัติ (เต่า คือ หยาง-หยิน จึงมี ๒ ด้าน ถ้าพัฒนาไปในทางด้านที่ดี ก็เกิดความสงบสุข ซึ่งบท นี้แสดงบทบาทของหยินที่เป็นไปในทางไม่ดี) จึงทำให้เกิดผล คือ หน่อต้นหาความทะยานอยาก

^{๒๐} เหลาจี้, *วิถีแห่งเต่า*, พจนา จันทรสันติ แปลและเรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่น โขไซตี้, ๒๕๖๒), หน้า ๑๒๘.

^{๒๑} อ่างแล้ว,

^{๒๒} จ้าวเมี่ยวกว่าว, *คัมภีร์เต๋าเตอจิง ฉบับประยุกต์ใช้ (ปรับปรุงใหม่)*, กลิ่นสุคนธ์ วงศ์สุนทร แปล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก.การพิมพ์เทียนกวง จำกัด, ๒๕๕๓) หน้า ๕๙๑-๕๙๓.

^{๒๓} สิทธิทถเถระ, *สารสังคหะแปล ชุด ๕ พระมหาธีระยุทธ เขมธมโม* (ปราชัญญ์นิวัฒน์) แปล, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๗) หน้า ๒๑.

^{๒๔} อ่างแล้ว หน้า ๓๘๗.

เหล่าจี จึงต้องแสดงศักยภาพของเต้าคือความเรียบง่ายตามธรรมชาติ เข้าควบคุมกำกับดูแล และกำจัดการทะยานอยาก ซึ่งมีกรณีสงครามแย่งชิงดินแดน ที่แสดงให้เห็นถึงต้นเหตุความทะยานอยาก เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคนั้น โดยที่พุทธปรัชญาเถรวาทสาวหาต้นสายปลายเหตุตามกฎแห่งธรรมชาติที่เรียกว่า หลักอิทัปปัจจยตา สาวหาเหตุว่าสิ่งนี้เกิดเป็นเหตุ ทำให้อีกสิ่งเกิด พุทธองค์จึงแสดงในกลหิวาทสุตตนิเทศ^{๒๕} ตรีสาว

สงครามเกิดจากสภาวะ ๒ สถานะคือ ความรักหวงแหนและอยากได้แผ่นดิน สถานะที่ ๑ คือ กษัตริย์มีความถือตัว ชอบดูหมิ่น และข้าศึกเข้ามาประชิดชายแดน ข้าราชการบริหารสร้างความกังวลใจให้กษัตริย์ว่าตนจะต้องเสียดินแดน ก) เพราะกษัตริย์เกิดความกังวลใจ ทำให้กษัตริย์เกิดความรักหวงแหนดินแดนตน ข) เพราะกษัตริย์เกิดความรักหวงแหน ทำให้เกิดความตระหนกที่จะรักษา ค) เพราะความตระหนกที่จะรักษา ทำให้เกิดการคิดป้องกันดินแดน ง) เพราะการคิดป้องกันดินแดน ทำให้ต้องจัดเตรียมทหารเข้าสู่สงครามเพื่อป้องกัน จ) เพราะจัดเตรียมทหารเข้าสู่สงครามป้องกัน จึงทำให้เกิดการปลุกเร้าตัวเองและทหารให้ยินดีจะไปเข้าสู่สมรภูมิ ฉ) เพราะทหารยินดีล้าพองใจจะไปสู่สมรภูมิ ทำให้เกิดความฮึกเหิมกรีธาทัพ ข) เพราะทหารกรีธาทัพอย่างฮึกเหิม ทำให้เกิดสงครามรบพุ่ง ซ) เพราะการทำสงคราม จึงทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย เพราะการบาดเจ็บล้มตายของอีกฝ่าย จึงทำให้เกิดชัยชนะของฝ่ายตน ฉ) เพราะการได้ชัยชนะของฝ่ายตน ทำให้เกิดการรักษาดินแดนไว้ได้ ดังนั้น เมื่อข้าศึกที่จะมาชิงดินแดนไม่มีก็ไม่มีความกังวล การเข้าปกป้องว่านี่เราจะเสียแผ่นดินของเราก็ไม่มี สงครามก็ไม่เกิด

สถานะที่ ๒ คือกษัตริย์มีความอยากได้ มีความถือตัว ชอบดูหมิ่น และมีข้าราชการคอยยุยงเป่าหูให้โลภอยากได้ดินแดนเพิ่มมากขึ้น ก) เพราะกษัตริย์เกิดความอยากได้หวังขยายดินแดนของตน ทำให้กษัตริย์เกิดความทะยานอยากโลภอยากได้ ข) เพราะกษัตริย์เกิดความโลภอยากได้เกิดขึ้น ทำให้เกิดความโลภอยากได้ดินแดนของผู้อื่น ค) เพราะความโลภอยากได้ดินแดนของคนอื่น ทำให้เกิดความพอใจที่จะจัดเตรียมทหารเข้าสู่สงครามแย่งชิง ง) เพราะหวังที่จะหวังได้ดินแดนก็จัดเตรียมทหาร จึงทำให้เกิดการปลุกเร้าทหารให้ยินดีจะไปเข้าสู่สมรภูมิ จ) เพราะทหารยินดีล้าพองใจจะไปสู่สมรภูมิ ทำให้เกิดความฮึกเหิมกรีธาทัพ ฉ) เพราะทหารกรีธาทัพอย่างฮึกเหิม ทำให้เกิดสงครามรบพุ่ง ซ) เพราะการทำสงคราม จึงทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย ข) เพราะการบาดเจ็บล้มตายของอีกฝ่าย จึงทำให้เกิดชัยชนะของฝ่ายตน ฉ) เพราะการได้ชัยชนะของฝ่ายตน ทำให้เกิดการเข้ายึดครองดินแดนของผู้อื่น ดังนั้น เมื่อความทะยานอยากไม่มีการเข้ายึดครองว่านี่คือแผ่นดินต้องเป็นของเราที่ไม่มี สงครามก็ไม่เกิด

ด้วยเหตุนี้ เหล่าจี จึงแสดงศักยภาพของเต้าในด้านความเรียบง่ายตามธรรมชาติ จึงจะกำจัดการทะยานอยาก ซึ่งสอดคล้องกับพุทธปรัชญาเถรวาท ในด้านการสาวหาความเป็นเหตุเป็นผล (ที่เป็นความเรียบง่ายตามธรรมชาติ) จนเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วกำจัด ความทะยานอยากที่อยู่ในวงจรนิชชีวะ ที่ชื่อว่า ปฏิจจสมุปบาท ที่ต้องตกอยู่ในอำนาจแห่งอนัตตา

^{๒๕} ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๙๗/๓๐๕.

กรณีศึกษา : ขบวนการปฏิสนธิ

ผู้เขียนศึกษาวิเคราะห์กำเนิดมนุษย์ที่เป็นขบวนการปฏิสนธิพบว่า ‘ปฏิจจสมุปบาท’ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๑๒ องค์ คือ ทฤษฎี ‘หลักเหตุผลที่ต้องอาศัยกันและกันจึงเกิดขึ้น’ อันเป็นกระบวนการนิชชีวะ ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ เกี่ยวข้องกับกำเนิดได้อย่างไร ผู้เขียนนำองค์ประกอบเฉพาะ สังขาร วิญญาณ และนามรูป ซึ่งเป็นองค์ประกอบ ๓ องค์เท่านั้น ในจำนวน ๑๒ องค์ ประกอบมาวิเคราะห์ คือ สังขาร ที่เป็นอดีตเหตุส่งผลให้ วิญญาณเกิดขึ้นเป็นผลปัจจุบัน อีกทั้ง วิญญาณนี้แหละเป็นเหตุพื้นฐาน ส่งผลให้เกิดนามรูปที่เป็นผลตามมา ผู้เขียนสรุปว่า

๑) ผู้เขียนยกเอานัยกำเนิดมนุษย์เท่านั้นไม่เอากำเนิดประเภทอื่น จึงต้องมีองค์ ‘สังขาร’ (คือ เจตนากรรมที่จะส่งผลให้เกิดเป็นมนุษย์) สังขารนี้เป็นองค์หนึ่งในปฏิจจสมุปบาท สังขารนี้เป็นบุญรอดคอยการส่งผล ที่เรียกว่า ปุณฺณาสังขาร อันเป็นเจตนากรรมฝ่ายบุญกุศลที่ได้สั่งสมมาแล้ว (สมมติว่าใกล้จะตายจะมีอารมณ์ชนิดพิเศษที่ถูกปรุงให้เห็นเป็นภาพนิมิตกรรมของแม่ที่เราจะไป ภาพนิมิตนี้มาปรากฏให้เราเห็นตอนใกล้จะตาย) ในชาติภพก่อน (ต้องทำความเข้าใจว่าเราตอนนี้กำลังอยู่ในขบวนการปฏิสนธิที่เป็นปัจจุบันขณะไปปรับผลกรรมของชาติก่อนนั้น มาเกิด) ปุณฺณาสังขารนี้ (ก็คือสังขารที่เป็นองค์ปฏิจจสมุปบาท) จึงเป็นเหตุให้องค์ ‘วิญญาณ’ เกิด ที่เรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณจิต ในชาติภพนี้

๒) การเกิดองค์ ‘วิญญาณ’ (คือ จิต ที่เป็นนามธรรม) ที่เป็นองค์หนึ่งในปฏิจจสมุปบาท ยังซ่อนเร้น นามธรรมและรูปธรรม อยู่ในขบวนการปฏิสนธิส่วนที่เป็นปฐมภาคเริ่มต้น ขบวนการกำเนิด ดังนั้นปฏิสนธิวิญญาณกับนามรูปผสมพันธุ้เข้าร่วมพร้อมกันไม่ก่อนไม่หลัง ถึงแม้้องค์นามรูปนี้จะเป็นผลพวงขององค์ วิญญาณ ก็ตาม เพราะเป็นพลังอำนาจแห่งจิตและรูป ต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน ในขณะที่ปฏิสนธิกาล

ผู้เขียนขอสรุปว่าองค์ประกอบทั้งสามข้างต้น คือ พุทธปรัชญาเถรวาทนี้มีแนวคิดว่าการที่จะเกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องมีเหตุอาศัยกันและกันขบวนการปฏิสนธิจึงจะเกิดขึ้นได้ มนุษย์จึงมิได้เกิดขึ้นมาลอยๆ ไม่มีใครมาสร้างเรา แต่เป็นนิชชีวะเกิดเป็นสรีระตัวตนที่สำเร็จจากหลักเหตุผลขององค์ประกอบทั้งสาม (สังขาร วิญญาณ นามรูป) จึงไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) กลับทำให้เราเป็นตัวตน (ตามทัศนะชาวโลกเรียกว่า สิ่งมีชีวิต) ผู้เขียนจึงขอสรุปย้ำอีกครั้งว่า เราก่อนที่จะได้ร่างเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ ต้องประกอบด้วยองค์ คือ องค์สังขาร (ที่เป็นกุศลส่งผล) องค์ วิญญาณ (เป็นผลที่เกิดจากสังขารเหตุให้กลายเป็น ปฏิสนธิวิญญาณจิต) นามรูป ในที่นี้คำว่า นาม ได้แก่ สภาวะที่ประกอบและปรุงแต่งปฏิสนธิวิญญาณจิต (ทั้งจิตและเจตสิกต้องเกิดขึ้นพร้อมกัน) และคำว่า รูป ได้แก่ อสุจิ (Sperm) ของพ่อ และไข่ (Ovum) ของแม่เข้าผสมกัน ฉะนั้น ปฐมภาคกำเนิดมนุษย์ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสิ่งทั้งสามอย่างคือ อสุจิ ไข่ และปฏิสนธิวิญญาณจิต มาประชุมพร้อมกันไม่ก่อนไม่หลัง (ต้องเข้าใจกติกาคือว่า เมื่อพุดถึงวิญญาณต้องเหมารวมเอาเจตสิกเข้าด้วยกันเสมอ) ท้ายสุดขบวนการปฏิสนธิจึงเป็นกฎแห่งธรรมชาติของปฏิจจสมุปบาททางจรรนิชชีวะ ที่เป็นแนวคิดเหตุผลเกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตตั้งแต่เกิด เติบโต จนถึงสิ้นชีพิตายไป แล้ววนเวียนตายๆ เกิดๆ เป็นวัฏฏสงสารตลอดไปถ้ายังไม่สิ้นกิเลส

๕. บทสรุป

จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์ ผู้เขียนพบว่า ‘เต่า’ คือ ‘ปัจจัยเหตุ’ ที่เป็นปรมาัตถ์ เพราะการเกิดดับของสรรพสิ่งล้วนมีปัจจัยเหตุเป็นแดนเกิดโดยกฎธรรมชาตินิยาม ๕ และปัจจัยเหตุ คือ ขบวนการอนัตตาที่ครอบงำทุกสรรพสิ่งให้ตกอยู่ในอำนาจ “เต่าปัจจัยเหตุ” ส่งเสริมให้เกิด ๒ พลังอำนาจทางชีวภาพ คือจิตกับกาย ๑) ที่มีพลังอำนาจขัดแย้งกันในบางภาวะและ ๒) ที่มีพลังอำนาจคล้อยตามกันในบางภาวะ กรณีศึกษาพลังขัดแย้งกล่าวคือจิตกับกายเกิดภาวะของความกระอักกระอ่วนยากต่อการตัดสินใจ (Dilemma) ทางจริยธรรมจนกลายเป็นจริยศาสตร์ เช่นกรณีการทำแท้งได้ส่งผลให้เกิดปัญหาทางวัฒนธรรม และศีลธรรมของสังคม โดยใช้หลักกรรมมาช่วยแก้ปัญหา และกรณีศึกษาพลังคล้อยตามกล่าวคือจิตกับกายก่อกำเนิดเป็นมนุษย์ที่มีปรากฏโดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่นขบวนการปฏิสนธิ ในทางญาณวิทยาโดยใช้วงจรปฏิจลสมุปบาทที่เป็นวงจรนิชชีวะมีการอิงอาศัยกันของเหตุก่อกำเนิดมนุษย์

ขอให้พิจารณาสังเกตให้ดีกว่า

เหลาจี้ ชี้แจงว่า เต่า เป็นสถานะไม่มีรูปร่าง มีตัวตน คำชี้แจงนี้มันเป็นอย่างไรแน่ ซึ่งควรชี้แจงว่า เต่า ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน หรือ มีรูปร่าง มีตัวตน อีกทั้งอธิบายว่า เต่า ไม่อาจเข้าถึงแล้วที่กล่าว ถึง “การบรรลุเต่า” ไม่ใช่การเข้าถึงหรือ ดังนั้น จึงควรสรุปว่า เต่า มีสถานะไร้การปรุงแต่ง ควรจะเป็นนิพพาน เพราะสถานะไร้การปรุงแต่งจัดเข้าอยู่ในอนัตตาตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

บรรณานุกรม

จำเริญวาทย์, คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ฉบับประยุกต์ใช้ (ปรับปรุงใหม่), กลิ่นสุคนธ์ วงศ์สุนทร แปล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก.การพิมพ์เทียนทอง จำกัด, ๒๕๕๓).

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, เต๋า : ทางแห่งธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สิทธิทดเถระ, สารสังคหะแปล ชุด ๕ พระมหาธีระยุทธ เขมธมโม (ปราชญ์นิเวศน์) แปล, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๗)

เหลาจื่อ, วิธีแห่งเต๋า, พจนา จันทรสันติ แปลและเรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร : โอเพ่น โซไซตี้, ๒๕๖๒).

